

Vluchtelingen en gezinsmigranten vinden moeilijk werk

Arno Sprangers, Han Nicolaas, Aslan Zorlu, Joop Hartog ¹⁾

Ruim de helft van de mannelijke vluchtelingen die begin jaren negentig naar Nederland kwamen had in 2003 werk. Voor de vrouwen was dit 40 procent. Gezinsherenigende en (vooral) gezinsvormende immigranten vinden doorgaans eerder werk dan vluchtelingen.

Bijna eenderde van de mannelijke en 45 procent van de vrouwelijke asielmigranten die in 1991 naar Nederland kwamen was in 2003 aangewezen op een uitkering. In de meeste gevallen ging het om een bijstandsuitkering.

Rond de eeuwwisseling nam de uitkeringsafhankelijkheid van vluchtelingen duidelijk af, maar de laatste jaren is onder invloed van de mindere conjunctuur na 2001 het aandeel vluchtelingen met een uitkering weer toegenomen. Vooral vluchtelingen die in recente jaren naar Nederland zijn gekomen, komen moeilijk aan het werk. Dit geldt ook voor andere immigrantengroepen. De lagere arbeidsdeelname van meer recente immigranten hangt samen met een slechtere startpositie als gevolg van de relatief ongunstige economische conjunctuur.

1. Inleiding

De immigratie van niet-Nederlanders naar Nederland bestaat voor het overgrote deel uit vluchtelingen, gezinsvormers, gezinsherenigers en arbeidsmigranten. Kleinere aantallen komen voor studie, als au pair, als stagiair of om te rentenieren. Er is veel discussie over de integratie van (niet-westerse) immigranten en hun nakomelingen. Vaak genoemde indicatoren van integratie hebben bijvoorbeeld betrekking op het opleidingsniveau, het hebben van werk, de uitkeringsafhankelijkheid en de betekenis van sociale contacten tussen autochtonen en etnische groepen (in het bijzonder gemengde huwelijken).

In dit artikel worden de arbeidsdeelname en de uitkeringsafhankelijkheid geanalyseerd van immigranten die in de periode 1990–2003 in de gemeentelijke bevolkingsregisters zijn ingeschreven. We beschrijven jaarlijkse veranderingen in de positie op de arbeidsmarkt van vluchtelingen, gezinsherenigers en gezinsvormers, vanaf hun aankomst in Nederland.

De sociaal-economische positie van immigranten kan goed worden verklaard vanuit arbeidsmarktrelevante achtergrondkenmerken van de betrokken personen, zoals opleidingsniveau en werkervaring. Immigranten uit westerse landen komen relatief vaak als (hoger opgeleide) arbeidsmigrant naar Nederland. Als gevolg hiervan doen zij in mindere mate een beroep op werkloosheids- en bijstandsuitkeringen. Niet-westerse immigranten komen veelal als gezinsmigrant of vluchteling binnen, zijn naar verhouding vaak laag opgeleid en doen frequenter een beroep op uitkeringen. Een groot verschil in uitgangspositie doet zich voor bij vluchtelingen en arbeidsmigranten. Arbeidsmigranten komen om te werken, terwijl vluchtelingen in de jaren negentig een veelal tijdrovende asielprocedure moesten doorlopen en niet of (sinds 1998) slechts

beperkt mogen werken. Asielmigranten en gezinsmigranten hebben na hun komst een zekere aanpassingsperiode nodig met taal- en inburgeringscursussen.

De beschrijving van de sociaal-economische positie van immigranten gebeurt aan de hand van data uit het zogenoemde *Immigrantenpanel*, een longitudinaal databestand met sociaal-economische gegevens van immigranten.

2. Immigrantenpanel

De combinatie van bij het CBS beschikbare data uit het Centraal Register Vreemdelingen (CRV) en de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) is het uitgangspunt voor wat betreft de onderzoekspopulatie. Deze combinatie van bestanden heeft betrekking op immigranten die naar Nederland zijn gekomen in de periode 1990–2003, en is opgebouwd met behulp van CRV-bestanden van het ministerie van Justitie over de periode 1998–2003. Met de data uit het CRV is het bijvoorbeeld mogelijk vluchtelingen en andere groepen immigranten te onderscheiden. De CRV-data hebben betrekking op de situatie op 1 januari. Daarbij is informatie opgenomen van immigranten in eerdere jaren. In de Gemeentelijke Basisadministratie (de gemeentelijke bevolkingsregisters) is demografische informatie waaronder informatie over het geboorteland opgenomen. Het gekoppelde CRV/GBA-bestand bevat informatie over alle niet-Nederlandse immigranten die in de periode 1990–2003 naar Nederland zijn gekomen, met uitzondering van die immigranten die voor 1 januari 1998 weer zijn vertrokken, genaturaliseerd of overleden. Retourmigratie kan selectief zijn. Arbeidsmigranten uit westerse landen keren verhoudingsgewijs snel (al na een paar jaar) weer terug naar hun geboorteland. Voor asielmigranten is dit veel minder vaak het geval. Omdat we ons baseren op CRV-standgegevens per 1 januari, zijn ook immigranten die in het jaar van aankomst weer zijn vertrokken niet in de bestanden opgenomen.

Het gecombineerde GBA/CRV-bestand is vervolgens opgenomen in het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). In een eerdere fase is een soortgelijk panel samengesteld op basis van het *Regionaal Inkomensonderzoek* (RIO) over de periode 1995–2000.

Het SSB voorziet in samenhangende informatie over belangrijke ontwikkelingen in de samenleving. Het SSB bestaat uit gegevens uit een aantal onderling gekoppelde registers, waarin demografische en sociaal-economische gegevens zijn opgenomen. Daarnaast is informatie opgenomen over het bedrijf waar men werkt (bijvoorbeeld over de economische activiteit en bedrijfsgrootte). Op dit moment is het SSB voor de verslagjaren 1999–2003 beschikbaar.

De demografische gegevens uit het SSB komen uit de GBA. Het gaat om geslacht, geboortedatum, geboorteland, burgerlijke staat en woonplaats van alle personen die vanaf 1995 tot de geregistreerde bevolking van Nederland

hebben behoord of behoren. Alle veranderingen hierin, zoals verhuizingen en echtscheidingen zijn ook opgenomen. In het *Immigrantenpanel* is veel informatie over werknemers opgenomen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit de Verzekerdenadministratie van het UWV, de loonbelastinggegevens van de belastingdienst en de bedrijfsenquête *Enquête Werkgelegenheid en Lonen*. Ook over mensen die als zelfstandige werkzaam zijn worden verschillende registers gebruikt, bijvoorbeeld die van de belastingdienst. Van de mensen die een uitkering ontvangen is veel informatie beschikbaar van de UWV en de belastingdienst.

Door koppeling van de registers is een groot aantal gegevens over personen, banen en uitkeringen integraal beschikbaar voor het samenstellen van statistische overzichten. Doordat de informatie ook voor meerdere jaren aan elkaar gekoppeld is, kunnen mensen gevolgd worden in de tijd. Het gekoppelde bestand biedt mogelijkheden om de positie van immigranten op de arbeidsmarkt, en de dynamiek daarin, te analyseren. Niet iedereen is in alle onderzoeksjaren vertegenwoordigd. Uiteraard is er uitstroom uit het panel door retourmigratie en sterfte en is er instroom door immigratie.

Voor het immigrantenpanel is informatie over de arbeidsmarktpositie van belang (de vraag in hoeverre men werk heeft of afhankelijk is van een uitkering en hoe zich dit ontwikkelt in de loop van de jaren). Deze informatie is in het SSB beschikbaar. Het SSB bevat informatie over de periode 1999 t/m 2003. Ook voor immigranten uit de periode 1990–1998 is SSB informatie beschikbaar, maar uiteraard alleen voor 1999 en latere jaren.

Vergelijking oude en nieuwe panel

Het *Immigrantenpanel* in de hier beschreven vorm is een vervolg op het immigrantenpanel zoals beschreven in Sprangers et al., 2004. Het belangrijkste verschil is dat de gegevens over de sociaal-economische categorie (werk en uitkering) niet langer gebaseerd zijn op het *Regionaal Inkomensonderzoek* (RIO), maar op het Sociaal Statistisch bestand. Een ander verschil betreft de periode waar het onderzoek betrekking op heeft. Het 'oude immigrantenpanel' had betrekking op de periode 1995–2000, het huidige op de periode 1999–2003. Het huidige panel zal jaarlijks worden uitgebreid.

De uitkomsten van beide bronnen komen goed overeen, maar er is één belangrijk verschil: studenten met kleine baantjes worden in het SSB bij de studenten/scholieren geteld en bij het RIO bij de werkenden. Verder zijn we bij het vorige panel voor wat betreft de beschrijving van de uitkeringsafhankelijkheid uitgegaan van werkloosheids- en bijstandsuitkeringen. In dit artikel hebben we ervoor gekozen uit te gaan van alle uitkeringen. Omdat voor onze onderzoekspopulatie de bijstandsuitkering verreweg de belangrijkste uitkering is, levert dit echter geen wezenlijk ander beeld op. Verder kunnen steekproeffecten bij de verklaring van verschillen een rol spelen, aangezien het RIO een 30-procent steekproef is.

3. Immigranten naar motief

Asielmigranten

Niet iedereen die een asiolverzoek indient, wordt tot Nederland toegelaten en als immigrant in de gemeentelijke bevolkingsregisters ingeschreven. Degenen die wel mogen blijven en daarmee feitelijk als asielmigrant kunnen worden beschouwd, worden meestal pas enige tijd na indiening van hun asiolverzoek ingeschreven in de GBA. Inschrijving in de GBA vindt plaats op het moment dat de asielzoeker een verblijfstitel krijgt en de centrale opvang verlaat. Ook asielzoekers die langer dan een half jaar in een centrale opvangvoorziening verblijven, komen in aanmerking voor inschrijving in de GBA. Tot juni 2000 gold nog een termijn van een jaar.

Arbeidsmigranten

In discussies over arbeidsmigratie wordt vaak nog gedacht aan 'gastarbeid' in de jaren zestig uit Turkije, Marokko en andere landen rond de Middellandse Zee. Vooral in de tweede helft van de jaren zestig kwamen duizenden immigranten uit die regio naar Nederland om hun brood te verdienen. De laatste jaren komen arbeidsmigranten vooral uit West-Europese landen en andere welvarende landen, zoals Japan en de Verenigde Staten. De meerderheid van de arbeidsmigranten is afkomstig uit een ander land van de Europese Unie. Met name uit het Verenigd Koninkrijk komen veel mensen om in Nederland te werken.

Gezinsherenigers

Bij gezinsherenigende migratie gaat het om gezinnen die al vóór de immigratie bestonden, waarbij één of meer gezinsleden zich bij gezinsleden voegen die in een eerder jaar naar Nederland zijn gekomen. Gezinshereniging wordt vaak voorafgegaan door arbeidsmigratie. Een bekend voorbeeld is de gezinshereniging van Turken en Marokkanen. De laatste jaren is de gezinshereniging van gezinsleden van asielmigranten toegenomen. Gezinsleden (bijvoorbeeld van een arbeidsmigrant) die in hetzelfde jaar immigreren als de arbeidsmigrant (meemigrerende gezinsleden) worden bij de gezinsherenigers meegeteld. Asielzoekers die in gezinsverband komen worden allemaal als asielzoeker geteld.

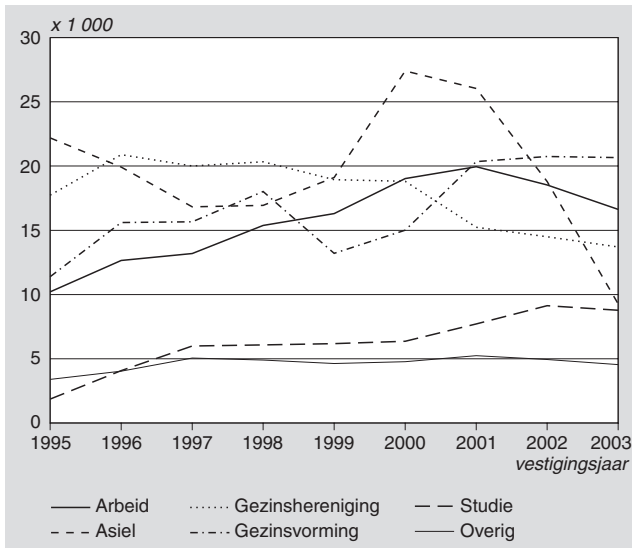
Gezinsvormers

Naast gezinsherenigende migratie is de gezinsvormende migratie van belang. Van gezinsvormende migratie is sprake als men zich in Nederland vestigt met het oog op een huwelijk of niet-gehuwd samenwonen. Relatief veel jonge in Nederland wonende Turken en Marokkanen halen hun partner uit het land van afkomst. Ook bij de immigratie uit de ons omringende landen is relatievorming een belangrijke factor. Gezinsvorming is alleen toegestaan als men beschikt over voldoende inkomen en passende huisvesting.

Studenten

Het aantal studenten dat naar Nederland komt neemt sterk toe. De overgang van een gecombineerde naar een aparte *bachelor/master*-structuur in september 2002 en de daarmee samenhangende internationale oriëntatie van universiteiten en hogescholen kunnen toenemende aantallen studenten aangetrokken hebben. In 2003 kwam bijna 12 procent van het totale aantal niet-Nederlandse immigran-

1. Niet-Nederlandse immigranten naar migratiemotief

Bron: Centraal Register Vreemdelingen, bewerking CBS.

ten naar Nederland om te studeren. De grootste groepen studenten kwamen in 2003 uit China, Indonesië en Duitsland.

4. Cohorten immigranten naar sociaal-economische categorie en vestigingsjaar

In deze en de volgende paragrafen bespreken we de positie op de arbeidsmarkt van arbeidsmigranten, gezinsherenigers, gezinsvormers en vluchtelingen. Het gaat steeds om immigranten van 15 tot en met 64 jaar, die tussen 1990 en 2003 als immigrant zijn ingeschreven in de bevolkingsregisters. We maken onderscheid tussen werkenden (in loondienst of zelfstandig), mensen met een uitkering (werkloosheids-, bijstands-, arbeidsongeschiktheidsuitkering of anderszins) en overigen (waaronder mensen zonder inkomen).

De indeling naar sociaal-economische categorie is gebaseerd op de belangrijkste inkomstenbron in het desbetreffende jaar. Iemand die over een gedeelte van het jaar een uitkering heeft gehad, maar het grootste deel van het inkomen met werken heeft verdiend komt dus als werkend naar voren en niet als uitkeringsgerechtigde. Het omgekeerde is uiteraard ook mogelijk.

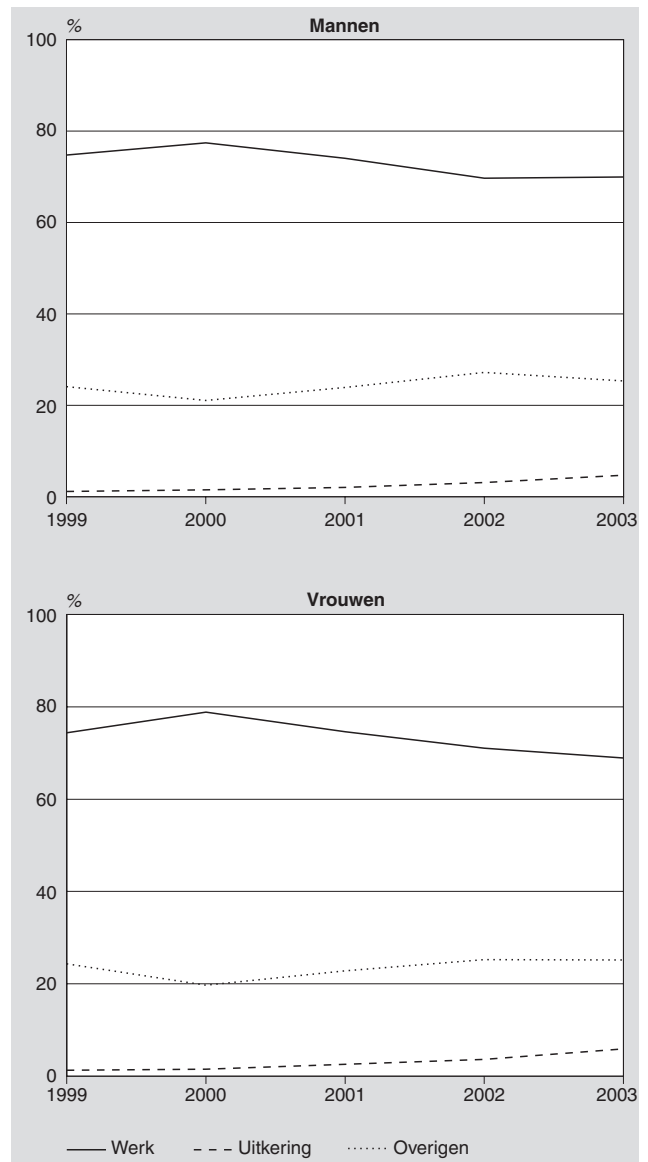
De in dit artikel gebruikte begrippen wijken in zekere mate af van de elders door het CBS gehanteerde begrippen. Volgens de bij de *Enquête Beroepsbevolking* gehanteerde definitie bijvoorbeeld, worden personen die ten minste 12 uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend.

Het *Immigrantenpanel* heeft dus betrekking op immigranten die vanaf 1990 naar Nederland zijn gekomen. Recente immigranten met een uitkering hebben in de meeste gevallen een bijstandsuitkering. Omdat immigranten doorgaans relatief jong zijn is het aantal mensen met een WAO-uitkering betrekkelijk gering. Hetzelfde geldt, gezien het feit dat men geen arbeidsverleden heeft in Nederland, voor het aantal mensen met een WW-uitkering.

5. Arbeidsmigranten

Het aantal arbeidsmigranten is onder invloed van de hoogconjunctuur aan het eind van de jaren negentig vrijwel verdubbeld van 10,2 duizend in 1995 tot 20,0 duizend in 2001. In 2003 kwamen, mede onder invloed van de mindere economische conjunctuur, 16,6 duizend mensen voor werk naar Nederland. Ongeveer 60 procent van alle arbeidsmigranten komt uit een van de EU-landen, met name uit het Verenigd Koninkrijk of Duitsland. Verder komt 10 procent van de arbeidsmigranten uit één van de niet-Europese OESO-landen (Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten).

2. Arbeidsmigranten 1999, naar sociaal-economische categorie (15-64 jaar)

Voor een aanzienlijk deel van de arbeidsmigranten die in 1999 naar Nederland zijn gekomen geldt dat 'werk' niet de belangrijkste bron van inkomsten is. Dit is opvallend, omdat deze immigranten juist naar Nederland komen om te werken. Dit hangt voor een deel samen met het gegeven dat inkomsten waarover in het herkomstland belasting

moet worden betaald voor een deel niet worden meegenomen in de administratieve bestanden die mede de basis vormen voor het SSB. Daarnaast kan het voorkomen dat gezinsleden die meekomen met arbeidsmigranten door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) als arbeidsmigrant worden geregistreerd en niet als gezinsmigrant.

6. Asielmigranten

Niet iedere asielzoeker wordt in een gemeentelijk bevolkingsregister ingeschreven. Voorzover men in de GBA wordt ingeschreven (en daarmee als immigrant geteld) gebeurt dit pas enige tijd nadat men het asielverzoek heeft ingediend.

Het aantal asielmigranten is aan het eind van de jaren negentig toegenomen, tot 28 duizend in het jaar 2000. Daarna is het aantal asielmigranten, onder invloed van ontwikkelingen in de herkomstlanden en het in Nederland aangescherpte beleid weer afgenomen, tot een niveau van 9 duizend in 2003. De regelgeving rond asiel verandert voortdurend. Tot 1998 mochten asielzoekers tot het moment van statusverlening niet werken. Sinds 1998 is het asielzoekers die nog geen verblijfsvergunning hebben, toegestaan voor een beperkte periode bepaalde vormen van arbeid te verrichten. Het gaat dan bijvoorbeeld om seizoenarbeid in de landbouw.

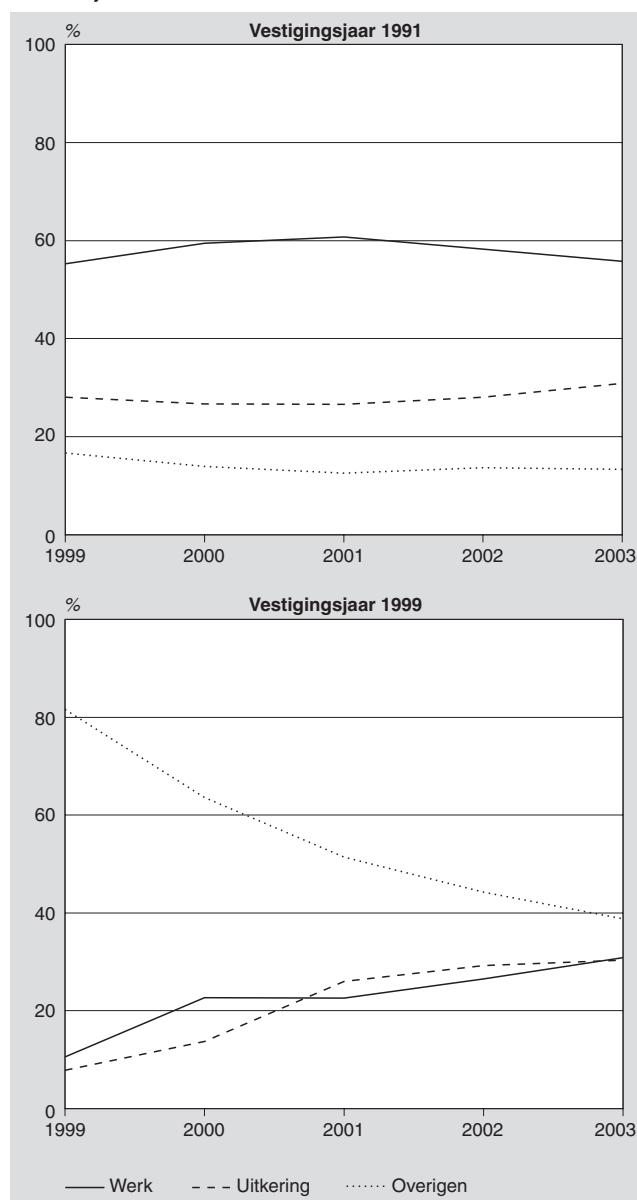
In de grafieken 3 en 4 is de positie op de arbeidsmarkt weergegeven voor de cohorten mannelijke en vrouwelijke asielmigranten die zijn ingeschreven in de GBA in 1991 en 1999.

Van de mannelijke asielmigranten die in de het begin van de jaren negentig zijn ingeschreven in de GBA, had rond de eeuwwisseling meer dan zestig procent werk. Voor de vrouwen was dit veertig procent. In 2003 was de arbeidsdeelname van zowel de mannen als de vrouwen, waarschijnlijk onder invloed van de mindere conjunctuur, weer iets gedaald.

De arbeidsdeelname van asielmigranten die eind jaren negentig naar Nederland zijn gekomen, ligt op een lager niveau dan die van eerdere cohorten.

De uitkeringsafhankelijkheid van het cohort asielmigranten 1999 ligt op een lager niveau dan die van asielmigranten die in de jaren daarvoor zijn ingeschreven in de GBA. Dit kan deels samenhangen met de in de loop van de jaren gewijzigde praktijk van statusverlening. Zo werden in 1998 en 1999 naar verhouding veel voorlopige vergunningen tot verblijf (VVTV's) verleend. In 1998 kreeg bijna de helft van de asielmigranten een dergelijke status. Dit is hier van belang, omdat VVTV'ers, in tegenstelling tot mensen met een A-status, niet in aanmerking komen voor bijstand. Dit verklaart voor een deel dat de uitkeringscijfers voor immigranten in deze jaren op een lager niveau liggen dan die van eerdere cohorten. In 2001 zien we voor het cohort asielmigranten dat in 1999 in de GBA is ingeschreven, dat het percentage uitkeringsgerechtigden iets toeneemt. Dit hangt mogelijk samen met de wijzigingen in de Vreemdelingenwet in dat jaar. Personen die op het moment van deze wijziging in het bezit waren van een VVTV kregen toen een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd. Na deze omzetting konden zij een beroep doen op bijstand, iets wat daarvoor niet mogelijk was. Ook bij de vrouwen van het cohort asiel-

3. Mannelijke asielmigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

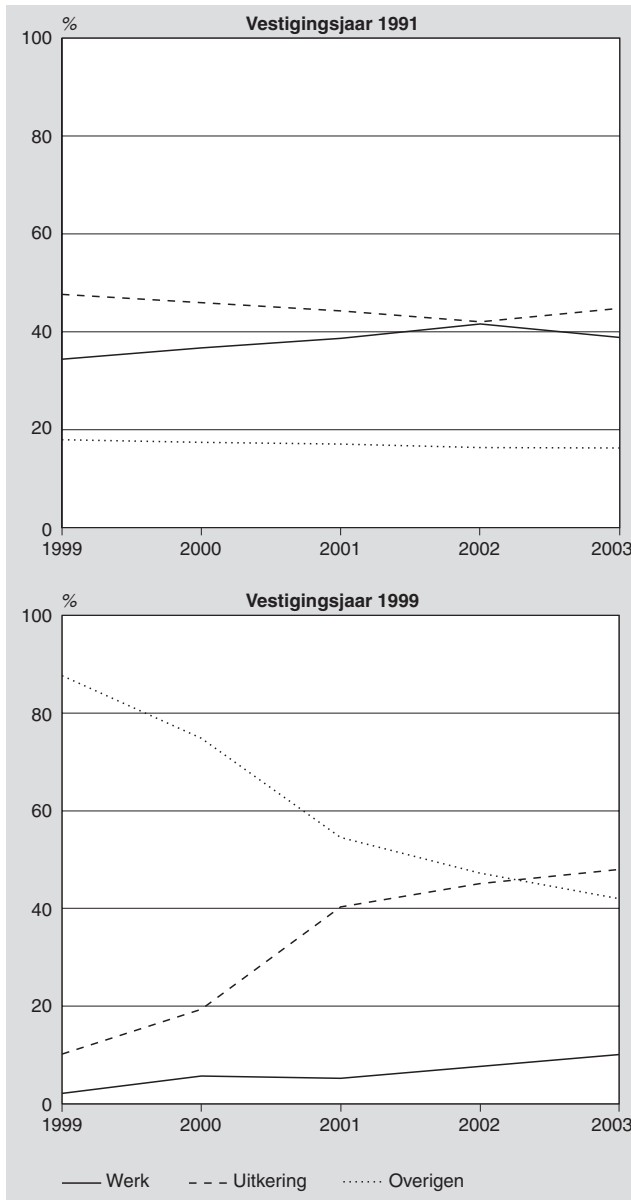

migranten in 1999 valt de stijging in uitkeringsafhankelijkheid van 2000 op 2001 op.

De relatief lage arbeidsdeelname van asielmigranten die aan het eind van de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen, kan, behalve met de conjunctuur, eveneens samenhangen met de praktijk van statusverlening. Asielmigranten met een VVTV-status mochten in de eerste twee jaar van het verblijf slechts seizoenarbeid verrichten voor maximaal twaalf weken per jaar. Pas in het derde jaar van het verblijf in Nederland kregen VVTV'ers volledige toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Daarnaast is het mogelijk dat, door het aangescherpte beleid, vaker om asielzoekers gaat die zwaarder getraumatiseerd zijn en hierdoor minder gemakkelijk aan het werk komen.

Van de mannelijke asielzoekers die in 1999 als immigrant in de GBA zijn ingeschreven, had in 2003, dus na een verblijf van vier jaar, ongeveer 30 procent werk. Van de mannen die in 1995 zijn gekomen had na vier jaar nog 40

4. Vrouwelijke asielmigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

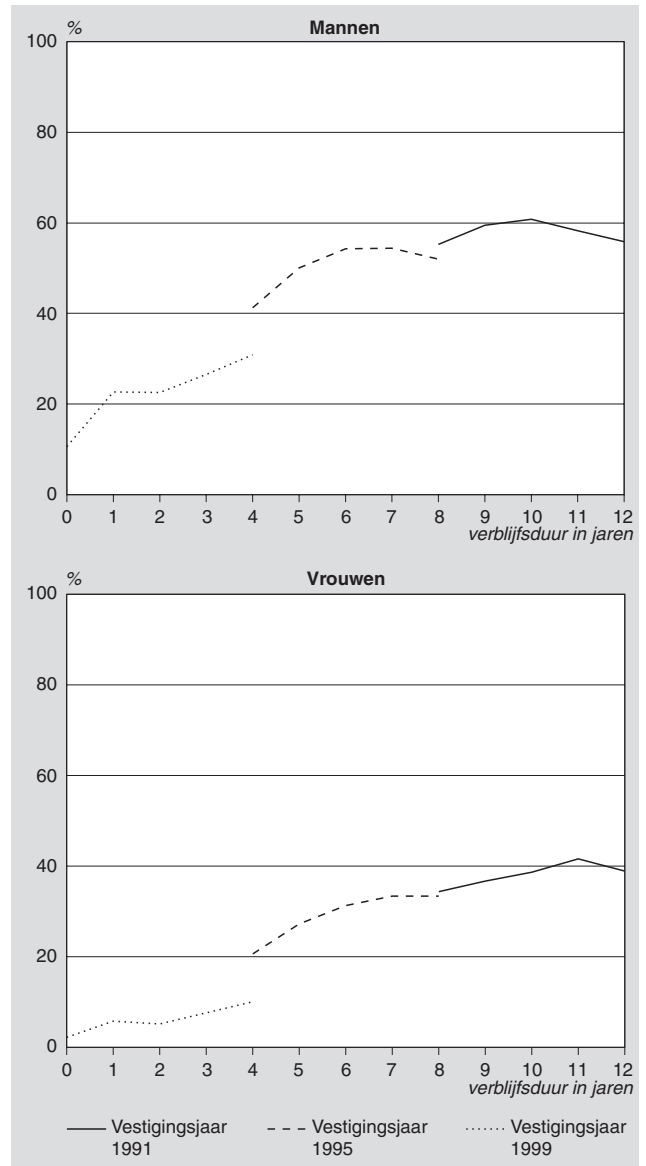
procent een baan. Ook bij de vrouwen is de invloed van de mindere conjunctuur na 2001 zichtbaar. Van het cohort vrouwelijke asielmigranten van 1995 had na een verblijf van vier jaar 20 procent werk. Voor de vrouwelijke asielmigranten die in 1999 zijn gekomen was dit, ook na vier jaar, maar 10 procent.

Van de autochtone mannen had in het jaar 2003 ongeveer 78 procent werk. Voor autochtone vrouwen was dit ongeveer 57 procent. Bij de beoordeling van verschillen in arbeidsdeelname moet er rekening mee worden gehouden dat in het algemeen (zeker niet-westerse) immigranten een aanpassingsperiode van zo'n twee à drie jaar hebben, een periode waarin men de taal moet leren en (sinds 1998) een inburgeringstraject doorloopt.

7. Gezinsherenigende migranten

Het aantal gezinsherenigende immigranten is sinds 1996 afgenomen. In 1996 kwamen 20,9 duizend gezinshereni-

5. Aandeel asielmigranten met werk naar verblijfsduur

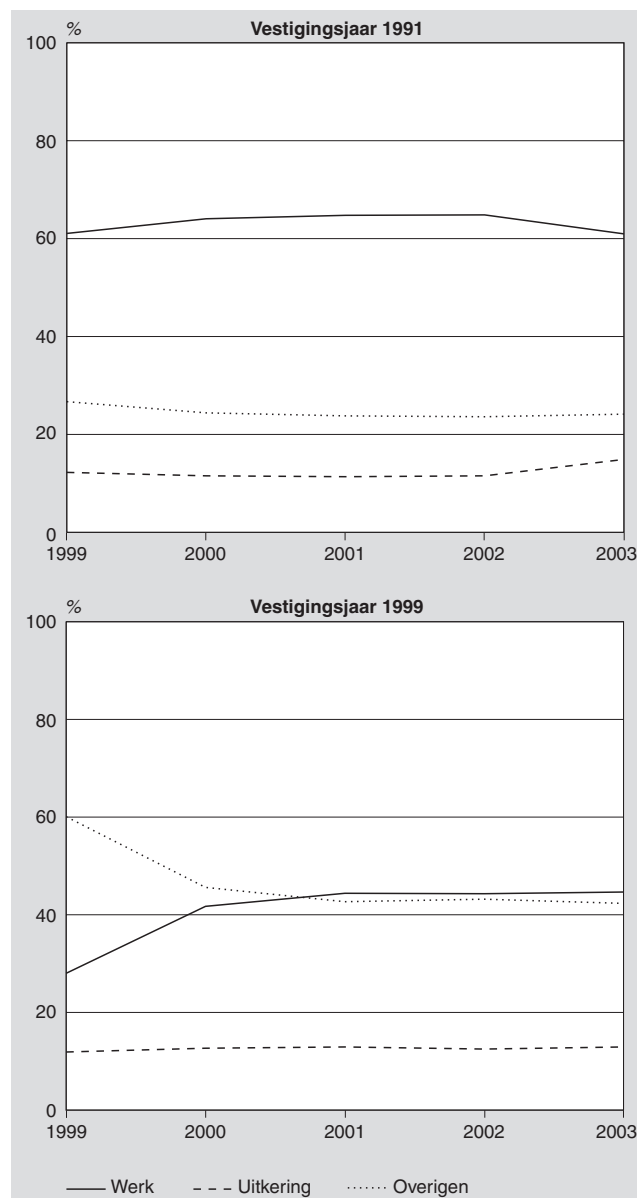

gers naar Nederland (inclusief tegelijkertijd migrerende gezinsleden). In 2003 was dit gedaald tot 13,7 duizend. Dit is minder dan de aantallen gezinsvormers en arbeidsmigranten. In 1998 vormden de gezinsherenigers nog de grootste categorie. Twintig procent van de gezinsherenigers komt uit Turkije of Marokko. Ruim een kwart van de gezinsherenigers komt uit de Europese Unie.

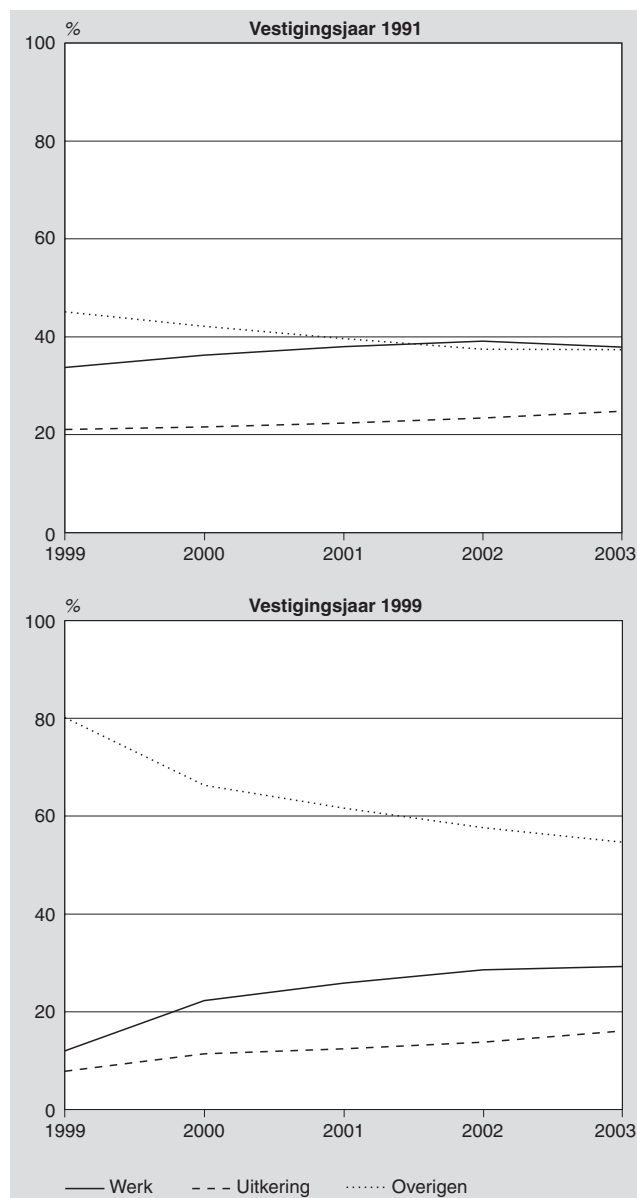
Bijna twee op de drie mannen die in 1991 voor gezinshereniging naar Nederland kwamen hebben rond de eeuwwisseling een baan. Voor de vrouwen is dit vier op de tien. De arbeidsdeelname van meer recente cohorten gezinsherenigers ligt, vermoedelijk onder invloed van de conjunctuur, op een lager niveau.

Van de gezinsherenigende mannen krijgt meer dan 10 procent vanaf het eerste jaar een uitkering. Dit lijkt op het eerste gezicht strijdig met de regelgeving, die voorschrijft dat men, om in aanmerking te komen voor gezinshereniging, in het eigen levensonderhoud moet kunnen voorzien. Voor sommige categorieën zijn echter minder strikte inkomenseisen gehanteerd, bijvoorbeeld voor mensen van 57,5 jaar of ouder en gezinsherenigers bij vluchtelingen en arbeids-

6. Mannelijke gezinsherenigende immigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

7. Vrouwelijke gezinsherenigende immigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

ongeschikten. Verder kan het voorkomen dat men in het begin van een kalenderjaar gekomen is en aan het eind van het jaar bijstand ontvangt.

Ook bij de vrouwen is de arbeidsdeelname van gezinsherenigers die aan het eind van de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen lager dan van vrouwen die eerder naar Nederland kwamen, al is het verschil kleiner dan bij de mannen. Voor de vrouwelijke gezinsherenigers die in 1999 naar Nederland zijn gekomen, is het aandeel met werk in 2003 ondanks de mindere conjunctuur zelfs nog iets toegenomen.

Het percentage vrouwen met een uitkering is voor vrouwen van het cohort 1999 lager dan voor vrouwen van het cohort 1991. Dit hangt waarschijnlijk samen met de inkomenseisen die gesteld worden aan de gezinsleden in Nederland. De mindere conjunctuur na 2001 wordt weerspiegeld in de grafiek die de patronen van arbeidsdeelname naar duur van het verblijf weergeeft voor een drietal cohorten gezinsherenigende mannen. In de grafiek is het verloop van de

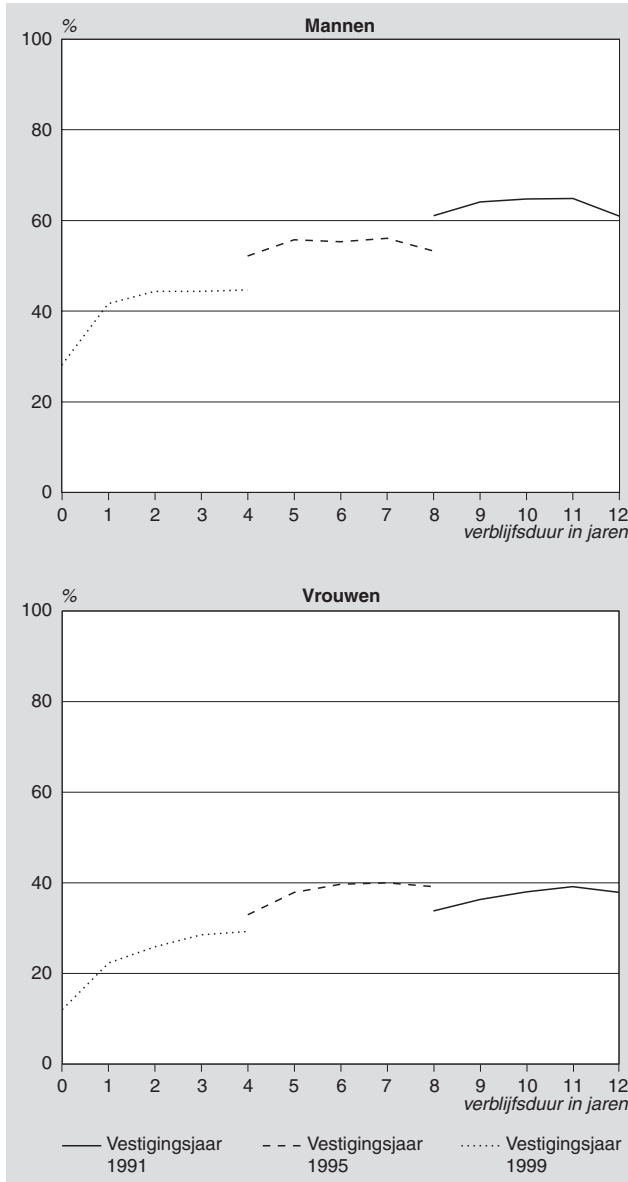
arbeidsdeelname gegeven voor gezinsherenigende mannen die in 1991, 1995 en respectievelijk 1999 naar Nederland zijn gekomen.

De arbeidsdeelname van recente cohorten ligt bij een gelijke verblijfsduur duidelijk lager dan die van eerdere cohorten. Van de mannen die in 1999 voor gezinshereniging naar Nederland kwamen stagneert de arbeidsdeelname. Na een flitsende start in de periode toen het Nederland economisch nog voor de wind ging bleef de arbeidsdeelname steken op een niveau beneden de 50 procent.

Bij de vrouwen is het beeld iets anders dan bij de mannen. De arbeidsdeelname van de gezinsherenigende vrouwen die in 1995 naar Nederland zijn gekomen ligt boven die van de vrouwen die in 1991 naar Nederland kwamen. Bij de mannen is dit omgekeerd.

In grafiek 8 lopen effecten van verblijfsduur en conjunctuur door elkaar heen. Aan de ene kant is het positieve effect van verblijfsduur zichtbaar. Aan de andere kant zien we

8. Aandeel gezinsherenigende immigranten met werk naar verblijfsduur

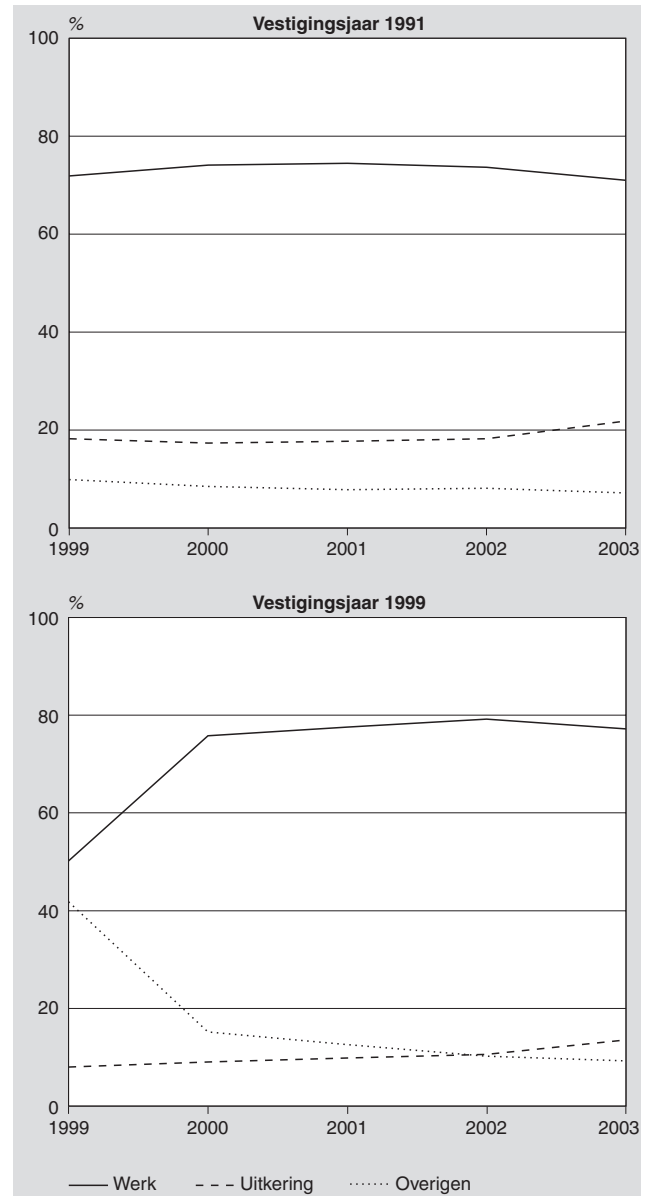
een afvlakking en (bij de mannen) een neerwaartse afbuiging die samenhangt met de mindere economische situatie van na 2001.

8. Gezinsvormende migratie

Gezinsvormers vormden in 2003 de grootste groep niet-Nederlandse immigranten. Eén op de vier immigranten (20,7 duizend) kwam in dat jaar om te trouwen of samen te wonen. Sinds 1995 is het aantal gezinsvormers bijna verdubbeld. Turkije en Marokko zijn in 2003, evenals midden jaren negentig, de belangrijkste herkomstlanden van gezinsvormers. Van de huwelijksmigranten komt uit één op drie uit deze landen. Ook Turken en Marokkanen van de tweede generatie kiezen nog vaak voor een partner uit het herkomstland.

Zo'n 70 à 80 procent van de gezinsvormende mannelijke immigranten heeft een baan. Dit percentage is beduidend hoger dan bij de gezinsherenigers. Dit kan voor een deel

9. Mannelijke gezinsvormende immigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

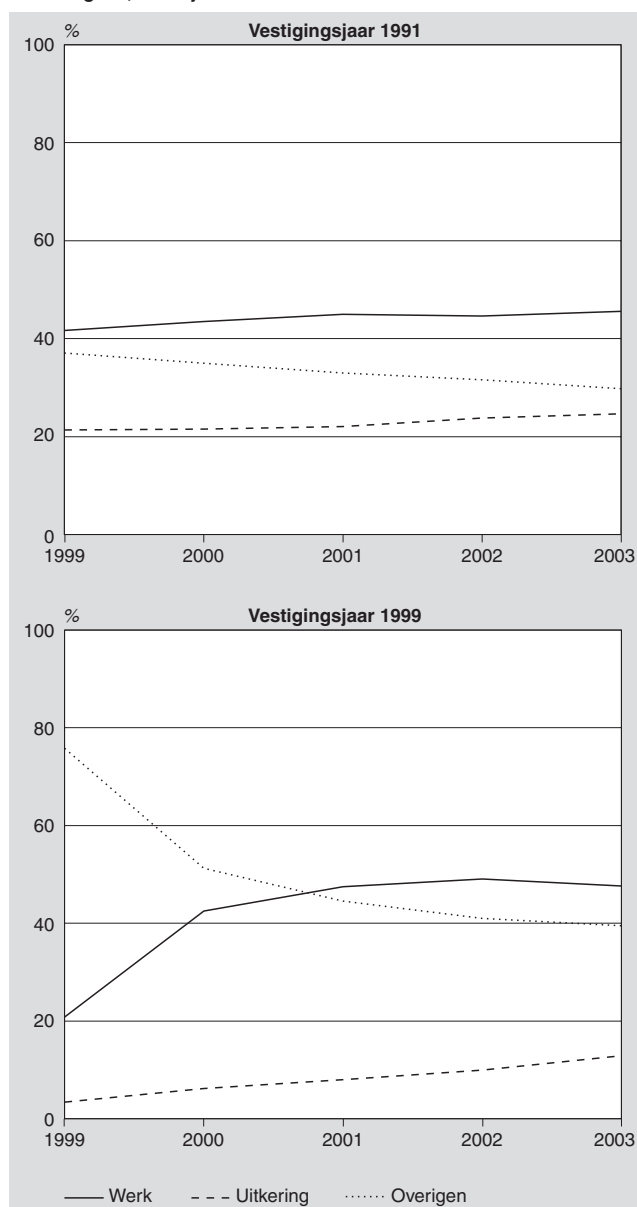

samenhangen met een wat betere uitgangspositie van gezinsvormers, doordat zij zich relatief vaak bij autochtonen en allochtonen van de tweede generatie voegen, terwijl gezinshereniging doorgaans gebeurt met iemand van de eerste generatie. Opvallend is ook dat het effect van verblijfsduur op arbeidsmarktpositie heel gering is. Na een verblijf van één jaar veranderen de patronen van werk en uitkering nog maar heel weinig.

De groep 'overigen' (mensen zonder inkomen en studenten, al dan niet met bijbaantjes) is bij de gezinsvormende mannen veel kleiner dan bij de gezinsherenigers. Dat hangt samen met de leeftijdsamenstelling van beide groepen. De categorieën asielmigranten en gezinsherenigers tellen verhoudingsgewijs veel kinderen, die nog in opleiding zijn, terwijl gezinsvormende immigranten bijna allemaal jongvolwassenen zijn die hun opleiding al hebben afgerond.

Ook bij vrouwelijke gezinsvormers is de arbeidsdeelname hoger dan bij de gezinsherenigers. De arbeidsdeelname

10. Vrouwelijke gezinsvormende immigranten naar sociaal-economische categorie, 15-64 jaar

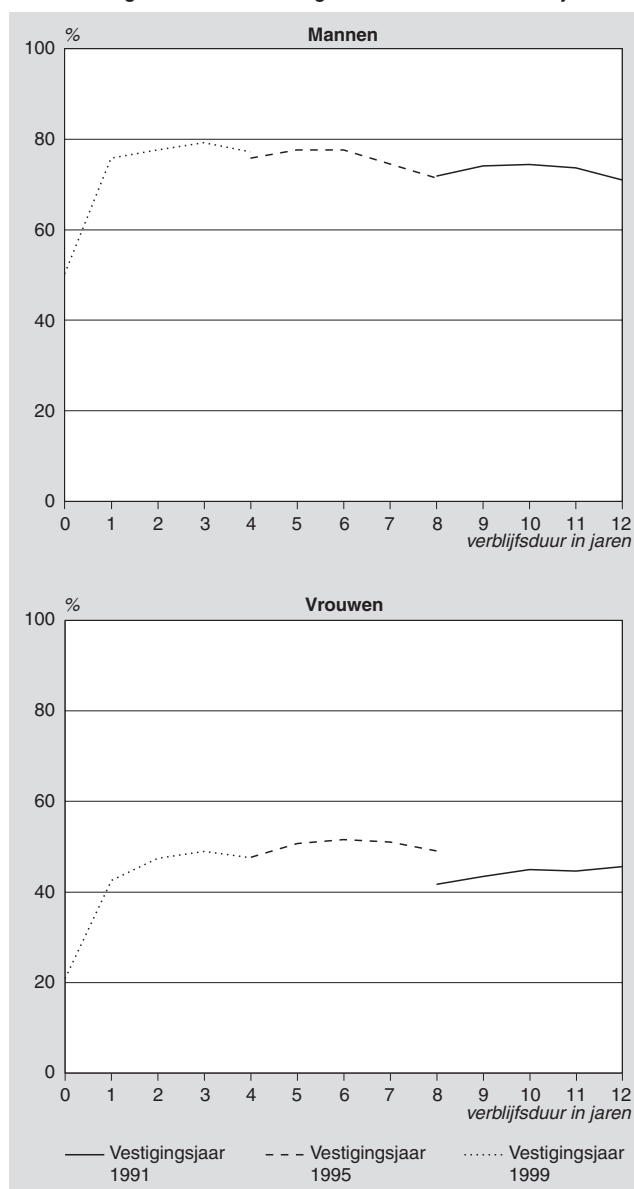
van de gezinsvormende immigranten in 1999 stagneert, na een aanvankelijk sterke toename in de eerste jaren na vestiging.

De arbeidsdeelname van de verschillende cohorten gezinsvormende immigranten ligt, bij een gelijke verblijfsduur, ongeveer op hetzelfde niveau. De arbeidsdeelname van de vrouwen die in 1991 voor gezinsvorming naar Nederland zijn gekomen ligt wel op een wat lager niveau dan die van de vrouwen die in 1999 zijn gekomen.

9. Migratiecategorieën vergeleken

In grafiek 12 wordt de arbeidsdeelname van asielmigranten, gezinsherenigers en gezinsvormers die in 1999 naar Nederland zijn gekomen weergegeven. De arbeidsmigranten zijn hier buiten beschouwing gelaten.

11. Aandeel gezinsvormende immigranten met werk naar verblijfsduur

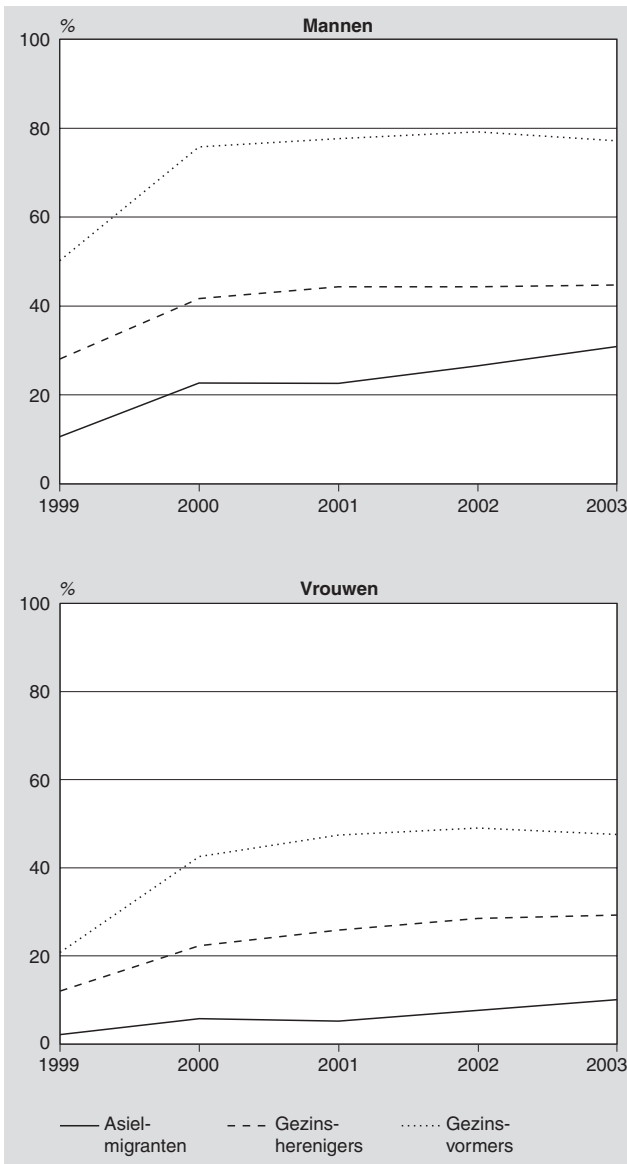

Gezinsherenigers en (vooral) gezinsvormers weten eerder een plek op de Nederlandse arbeidsmarkt te verwerven dan asielmigranten of vluchtelingen. Dit hangt voor een deel samen met de lange duur van asielprocedures en met het gegeven dat asielzoekers – zolang zij geen verblijfsstatus hebben – maar beperkt mogen werken. Daar komt bij dat vluchtelingen een selectieve groep vormen met vermoedelijk meer gezondheidsproblemen.

De achterstand op de arbeidsmarkt van vluchtelingen ten opzichte van de gezinsherenigers wordt na verloop van tijd voor de mannen wel kleiner. Voor eerdere cohorten asielmigranten nam de achterstand ten opzichte van gezinsherenigers, zowel bij de mannen als de vrouwen, sterker af. De achterstand ten opzichte van gezinsvormende immigranten blijft evenwel groot.

De arbeidsparticipatie van gezinsherenigers ligt op een duidelijk lager niveau dan van de gezinsvormers. Voor een deel hangt dit, zoals gezegd, samen met de mogelijk wat betere uitgangspositie van gezinsvormers, doordat zij zich relatief vaak bij autochtonen en tweede-generatie allochto-

12. Arbeidsdeelname van immigranten naar migratiemotief, vestigingsjaar 1999

nen voegen. Daarnaast verschilt de leeftijdsamenstelling van deze groepen. Onder gezinsherenigers zijn de jongste leeftijden naar verhouding sterk vertegenwoordigd. Als we ons beperken tot de gezinsmigranten van 30 jaar of ouder, dan verdwijnt voor de mannen het verschil in arbeidsdeelname tussen gezinsherenigers en gezinsvormers grotendeels. Bij de vrouwen blijft het verschil echter bestaan.

De uitkeringsafhankelijkheid van asielmigranten is ook op langere termijn beduidend hoger dan die van gezinsmigranten. Van de mannelijke asielmigranten die in 1999 in de GBA zijn ingeschreven is in 2003 30 procent aangewezen op een uitkering als belangrijkste inkomstenbron. Van

de mannelijke gezinsherenigers en gezinsvormers is dit 13 en 14 procent. Van de vrouwen die in 1999 als asielmigrant naar Nederland kwamen ontvangt in 2003 48 procent een uitkering. Dit is ruim driemaal zo hoog als het percentage onder de vrouwelijke gezinsherenigers en gezinsvormers.

Van de totale autochtone bevolking was in 2003 zowel bij de mannen als bij de vrouwen ongeveer 13 procent aangewezen op een uitkering. Bij allochtonen is de bijstandsuitkering de meest voorkomende uitkering. Bij de autochtonen gaat het in tweederde van de gevallen om een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dit hangt samen met verschillen in leeftijdsopbouw tussen beide groepen.

Bij de interpretatie van de verschillen in arbeidsdeelname en uitkeringsafhankelijkheid moet rekening worden gehouden met de verschillende achtergronden van migratiecategorieën. Asielprocedures duurden in het verleden vaak vele jaren, waarin de betrokken asielzoekers maar beperkte mogelijkheden hadden om te werken. Deze uitgangspositie is moeilijk vergelijkbaar met die van bijvoorbeeld arbeidsmigranten, die immers juist naar Nederland komen om te werken. Ook de situatie van gezinsmigranten is moeilijk vergelijkbaar met die van asielmigranten. Aan de partner in Nederland worden specifieke eisen gesteld, zoals het kunnen voorzien in het eigen onderhoud en dat van de immigrerende partner. Voor een deel zijn gezinsmigranten afkomstig uit westerse landen zoals de buurlanden. Ruim één op de drie gezinsvormende migranten gaat bovendien trouwen of samenwonen met een autochtoon. In het algemeen moet er daarnaast rekening mee worden gehouden dat immigranten soms enige jaren nodig hebben om de taal te leren en in te burgeren. De lage arbeidsdeelname van niet-westerse immigranten in het eerste jaar na aankomst kan mogelijk te maken hebben met de verplichte inburgeringscursussen voor deze immigranten.

Literatuur

Sprangers, A., A. Zorlu, J. Hartog en H. Nicolaas, 2004, Immigranten op de arbeidsmarkt. Sociaal-economische Trends, 2004–2, blz. 27–37.

Noot in de tekst

¹⁾ Arno Sprangers en Han Nicolaas werken bij het CBS. Aslan Zorlu en Joop Hartog zijn verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Het onderzoek maakt deel uit van een samenwerkingsproject van het CBS en de Universiteit van Amsterdam. Aan de totstandkoming van dit onderzoek hebben Leo van Toor en Bart Bakker (CBS) een belangrijke bijdrage geleverd.